

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XXII. De religione, ac deorum cultu. ubi primùm ostenditur, deorum cultum, cultusque procuratores sacerdoteis habuisse Germanos jam inde à primordio gentis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

fuisse puto antiquis temporibus rationem; qui à matribus omnes genus ducebant: teste Herodoto, lib. i. Pergit noster: *Heredes tamen, successoresque sui cuique liberi. & nullum testamentum.* Et quorum testamentum in gente innoxia, sine fraude, sine dolo; quorum liberi sine contumacia, sine corruptela, à parvulis non nisi duritiei ac labori studebant; moxque armis, & venatibus, aut patriæ philosophiæ; de quâ postea dicitur: At in hereditate capiendâ primogenituræ observabatur illa sive æterni Dei lex, sive communis omnium mortalium consuetudo, ex facris etiam libris notissima: quâ etiamnum quædam Christiani nominis gentes, maximè verò Britanni, utuntur. De præcis illis Germanis testis est Tacitus, eodem in libro: *Teneteri, super solitum bellorum decus, equestris disciplina arte præcellunt. nec major apud Catos peditum laus, quàm Teneteris equitum. sic instituere majores; posteri imitantur.* 10 *hi lusus infantium, hæc juvenum amulatio; perseverant senes. inter familiam, & penates, & jura successionum, equi traduntur. excipit filius; non, ut cetera, maximus natu; sed prout ferox bello, & melior.* Quòd si nulli filii, haud dubiè filia maxima natu in bona successit; quemadmodum etiamnum in Britannia. Hinc est, quod idem noster, eodem libro supra, de adulteriis dixit: *Publicæ pudicitie nulla venia, non formâ, non etate, non opibus maritum invenerit.* Porro idem auctor, *si liberi, inquit, non sunt, proximus gradus in possessione fratres, patris, avunculi. Quanto plus propinquorum, quo major affinium numerus, tanto gratiosior senectus. nec ulla orbitatis pretia.* Ab omnibus colebatur illa; hæc negligebatur, ac despicietur, tamquam ignava, iners, & reipublicæ, quæ armis ac juventute tuebatur, inutilis. Contra verò Romæ; quod hæc innuit noster. Seneca, in consolatione ad Marciam, cap. xix: *In* 20 *civitate nostrâ plus gratia orbitas confert, quàm eripit: adeoque senectutem solitudo, quæ solebat destruere, ad potentiam ducit, ut quidam odio filiorum simulent, & liberos ejurent, & orbitatem manu faciant.* Marcellinus, lib. xiv: *Nec credi potest, quàm obsequiorum diversitate colantur homines sine liberis Romæ.* nempe ob captationem hereditatis. Plinius, in præmio lib. xiv: *Postquam capere orbitas in auctoritate summâ & potentiâ esse, captatio in quæstu fertilissimo, ac sola gaudia in possidendo; pessum ire vite pretia, omnesque à maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere, ac servitute solâ profici captum.* De cetero pergunt ita noster: *Suscipere tam inimicitias, seu patris, seu propinquæ, quàm amicitias, necesse est.* Nimirum reverentiâ sanguinis: à quo dissentire, aut separari, nefas erat. Quanta fuerit omnis propinquitatis, cognationisque observantia, vel ex eo perspicitur, quòd integræ cognationes singulos vi- 30 cos incolebant. Cæsar, belli Gallici comment. vi, ubi Germanorum mores exsequitur: *Neque quisquam agri modum certum, aut sineis proprios habet: sed magistratus, ac principes in annos singulos gentibus cognationibusque hominum, qui unâ coierunt, quantum eis, & quo loco visum est, attribuunt agri.* Quòd illud etiam referendum auctoris nostri, in eodem libro de Germaniâ: *Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum est; non casus, nec fortuita conglobatio turmam, aut cuneum facit; sed familia, & propinquitates.* id est, integri vici: quorum magistratus, in bello etiam, singulorum ordinum seu cuneorum fuere ductores; ut fufius infra ostendetur.

CAPUT XXII.

De religione, ac deorum cultu. ubi primum ostenditur, deorum cultum, cultusque procuratores sacerdoteis habuisse Germanos jam inde à primordio gentis.

40

RERACTIS hæcenus omnibus ferè vitæ ac morum partibus, quæ ad privos singulosque homines spectabant; tempus nunc est ad ea transgredi, quæ publicè fuerunt juris, quæque publicè ab universis, vel numero pluribus administrata sunt. In his primum ordinem atque locum meritò sibi postulaverint religio & deorum cultus; ut quæ ad animum potissimè pertinent. In iis verò explicandis si paullo diutius immorabor, æquumque reliqui operis tenorem excedere videbor; veniam mihi 50 dari par fuerit: siquidem pleraque nova, nec facilè aliis adnotata in medium adferentur, quibus, in tantâ rerum obscuritate, haud facilè fidem me inventurum scio, nisi multis magnisque magnorum auctorum testimoniis, documentisque certissimis comprobata fuerint.

Barbara igitur admodum, & immanitate efferata cunctis in rebus quum fuerit præca gens nostra Germanorum; sunt, qui negant, ullum eos habuisse deorum cultum, ullam notitiam, ullamve suspitionem, antequàm Romani, superato Rheno amne, Germaniam ingressi sunt. idque Cæsar's inducti arbitrantur verbis, quæ sunt, belli Gall. comment. vi, hujusmodi: *Neque Druides habent, qui rebus divinis præsent; neque sacrificiis student.* Quod

argu-

argumentum sanè haut leve, nec vanum; nempe, si neque sacra, neque sacerdoteis habuerint, ne deorum quidem venerationem habere potuissent. At prætereuntur heic, seu potius dissimulantur ea, quæ continuò Cæsar subnectit, his verbis: *Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt, & quorum opibus apertè iuvantur; Solem, & Vulcanum, & Lunam. reliquos ne famâ quidem acceperunt.* Verùm illorum sententia, opidò quàm absurda, facilè uno atque altero aliorum auctorum testimonio convelli potest. Cicero, in primo de naturâ deorum, ex Epicuri libris hanc de diis adfert opinionem: *Quæ est gens, aut quod genus hominum, quod non habeat, sine doctrinâ, anticipationem quamdam deorum?* Et paullo post, non instituto aliquo, aut more, aut lege hanc esse ait opinionem constitutam. Ipse Cicero, in secundo de divinatione, *Omnes, inquit, reges, populi, nationes, utuntur auspiciis.* Sed clariùs Dionysius Halicarnassensis, antiquitat. Rom. lib. VII: οὐχ ἡγέμεθα δόξαρχὴν τοῖς ἀναγχαφύσι, πῶς δερχαίαις ἢ τοπικαῖς ἰσορίας, ὡς πρὸς τὸ Πηχωνίων αὐτὰς παρέλαβον, ἀξιοπίστως διελθεῖν, ἀλλὰ καὶ μαρτυριῶν οἴομαι αὐτοῖς δεῖν πηχίων ἔδουσαν πηχίων, εἰ μέλλουσι περὶ Φαιήσας. ἐν αἷς πρῶτα καὶ κυριώτατα πάντων εἶναι πείθουσι ὅτι γνομενὸς καὶ ἐκαστὸν πᾶσι θεῶν καὶ δαιμόνων πατερίαις σέβασμας. πῶτα δὲ Ἰπὶ μηκισον θεοῖον Διὸς Φυλακίης ἐχθὴ Ἑλλάς τε ἔβάρβαρον ἔχουσα καὶ ἔθεν ἀξιοῖ κρητομεῖν εἰς αὐτὰ ὑπὸ δειμάτῃ κρητωμένη μνημάτων δαιμόνων. μάλιστα ἢ τῶτο πεπνησιν οἱ βάρβαροι Διὸς πηχίων αἰτίας, ἀς ἔκρητος ἐν τῷ παρόντι λέγειν. ἔχουσι ἔδουσαν, μέγχα ἔπαρόσι, δόμαδ' αἶν, ἢ πρὸς ἀνομήσῃ πηχίων ὄργισσιν ἢ θεῶν ἐπέσιν, ἢ τε Αἰγυπτίαις, ἢ τε Λίβυαις, ἢ τε Κελταῖς, ἢ τε Σκυθίαις, ἢ τε Ἰνδοῖς, ἢ τε ἄλλο βάρβαρον ἔθνη ἔθεν ἀπώας. εἰ μὴ ἴνες ὅφ' ἐτέρων ἐξέσῃα ποτὶ ἡμόμοροι, πᾶ τῶν κρητομέων ἡγαγκάσῃων Πηχίων δ' ἔμας μετ' ἀλαβῆν. Hoc est: *Antiquitates alicujus regionis scribentibus non satis esse existimo, si in eis percensendus sequuntur fidem indigenarum: sed opus etiam esse puto multis & irrefragabilibus testimoniis, si fidem mereri velint. inter quæ primum & præcipuum locum tribuo ceremoniis, quæ cuique populo, in colendis diis atque genis, sunt patria. has enim jam diutissimè servant, cum Græcæ, tum barbaræ nationes: nec quidquam in eis censent immutandum, iræ divina metu. potissimum verò barbari hoc persuasum habent; multas equidem ob causas, quas enumerare tempus nunc non sinit. nec longâ temporum serie adduci potuerunt hætenus, ut cultus deorum, quorum sacra patrio ritu celebrant, dediscere, aut aliquâ ex parte immutare voluerint, vel Aegyptii, vel Afri, vel Cæltæ, vel Scythæ, vel Indi, aliæve ulla gens barbara: nisi quæ fortè in alienam potestatem redacta, ritus victoris recipere coacta fuerit.* Gallos, aliasque genteis occidentales, suâ etiamdum ætate, sub Augusti Cæsaris principatu, Saturno humanis litasse hostiis, testatur idem auctor, lib. I. Tiberium id demum sustulisse, auctor est Plinius, lib. xxx, cap. I. quamquàm Claudio id adscribat Svetonius, in vitâ ejus. Germanos verò etiam longè post, quàm Romani Rhenum transierunt, similibus Mercurio sacrificasse victimis, testis est Tacitus, in libro de Germaniâ; ut mox videbimus. Germani igitur, Cæltarum pars multo maxima, deorum & notitiam, & cultum, quemadmodum aliæ gentes barbaræ, multis habuere sæculis antè, quàm Romanorum nomen umquàm inaudiverint. Et quidem deos à primo usque initio habuere eosdem, quos reliquæ gentes; quod ne pluribus exemplis atque testimoniis, longè petitis, confirmare opus habeam, unam ipsius Cæsaris, Romanorum principis, citabo fidem. Is, prædicto commentario, *Deum maximè, inquit, Mercurium colunt. hujus sunt plurima simulacra: hunc omnium inventorem artium ferunt; hunc viarum atque itinerum ducem; hunc ad quæstus pecuniæ mercaturasque habere vim maximam arbitrantur. Post hunc, Apollinem, & Martem, Iovem, & Minervam. de his eandem ferè, quàm reliquæ gentes, habent opinionem: Apollinem morbos depelleres; Minervam operum atque artificiorum initia transdere; Iovem imperium cælestium tenere; Martem bella regere.* At non de Germanis, inquires, hæc refert Cæsar; sed de Gallis. è diverso de Germanis ista, paullo post: *Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt, & quorum opibus apertè iuvantur; Solem, & Vulcanum, & Lunam. reliquos ne famâ quidem acceperunt.* Rectè equidem mones. verùm ego, Cæsarem hæc de Germanis partim verissimè, partim nimis ignoranter prodidisse, audaçter adsevero. Decem ferè per annos bellum in Galliâ quum gesserit; facilè Gallorum mores atque ritus exactiùs perdidicisse potuit. in Germaniâ verò quum, Rheno transiecto, vix pedem posuerit; plurima illic eum ignorasse necessum est: qua de re plura mihi suprâ, initio capituli XIII, dicta sunt. Convincit id apertè Tacitus, prædicto libro, quasi consultâ operâ testimonium ejus de Germanorum diis refellens, his verbis: *Deorum maximè Mercurium colunt. cui, certis diebus, humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant. Pars Suevorum & Isidi sacrificant. Et eodem libro postea: Dewingi deinde, & Caviones, & Angli, & Varini, & Eudoses, & Svardones, & Nuithones, fluminibus aut silvis muniuntur. nec quidquam notabile in singulis, nisi quòd in commune Hertham, id est; Terram matrem colunt.* Et postea:

Apud

Apud Naharvalos antiquæ religionis lucus ostenditur. præsidet sacerdos muliebri ornatu: sed deos interpretatione Romani Castorem Pollucemque memorant. Et infra, de Æstiorum gente: Matrem deum venerantur. Atque hæc Tacitus sub Trajani principatu: quibus temporibus jam dudum Germanorum populi moresque penitus Romanis perspecti fuere. Ne verò suspiceris, post Julii Cæsaris demum è Gallia discessum Germanos dictorum deum notitiam cultumque à Gallis accepisse: postquam Gallia à Romanis, Cæsaris debellata ducta, in provinciæ formam redacta est, nulla profus Gallis cum Germanis fuere amiciora commercia, nulli invicem comæatus; sed hostiles perpetuò Germanorum in Galliam irruptiones: donec & Sigambri, & alii nonnulli Transrhenani à Romanis, Cæsaris Augusti auspiciis devicti, in Gallicam ripam transducti sunt. post quod tempus statim in ipsum Germaniæ solum Romana præsidia transportata: moxq; inibi Quintil. Varus cum tribus legionibus ab Arminio, Cheruscorum duce, cæsus. de quâ clade sic, inter alia, Tacitus annalium lib. 1: *Lucis propinquis barbare aræ; apud quas tribunos ac primorum ordinum centuriones mactaverant.* Cui deorum mactaverint, ostendit in aliâ clade, annal. XIII: *Sed bellum Hermunduris prosperum, Castis exitio fuit: quia victores diversam aciem Marti ac Mercurio sacravere: quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur.* Antiquum hunc fuisse omnium pariter Celtaeum morem, adparet haud obscurè ex Cæsare; qui, dicto comment. VI, Gallis eundem adscribit. *Mariem, inquit, bella regere arbitrantur. huic, quum prælio dimicare constituerunt, ea, quæ bello ceperint, plerumque devoverunt. qui superaverunt, animalia capta immolant.* Lucianus, in libro de deâ Syriâ: *Πρώτοι μὲν αἰθιοπῶν, ἦ ἡμῶν ἰδμεν, Αἰγύπτιοι λέγοντες ἵερῶν πέντε τοῦτον λαθεῖν, Ἐπειδὴ εἰσάου, ἢ τερμύρα, ἢ πανηγύρας ποιοῦσιν.* id est: *Primi hominum, quos scimus, Aegyptii dicuntur deorum notitiam percepisse, & sacra constituisse, templaque, & conventus solenneis instituisse.* Idem adserit & Herodotus, lib. II. Lucianus, paullo post: *Τὸ ἐνὶ παλαιῶν ἢ παρ' Αἰγυπτίους ἀξίονος τοῦ Ἴανος* hoc est: *Præcis autem temporibus etiam apud Aegyptios absque simulacris templa erant.* Ab Aegyptiis mox ad Assyrios, & porro ad Græcos templorum simulacrorumque usurpatio penetrasse putatur; & ab his ad Italos. Omnium horum templis Germanorum religionem ac sacra esse antiquiora, clarè patet ex eo, quòd etiam aliquot sæculis post natum Iesum *cohibere parietibus deos, atque in ullam humani oris speciem assimilare, nefas duxerint;* teste Tacito, in libro de Germaniâ. quod ex vetustissimo instituto habuere illi; ut latius ostendetur suo loco. Itaque vel hoc unico argumento omnis illorum subblata fuerit pertinax opinio, qui à gente ad gentem, per longinquam annorum seriem, deorum cognitionem cultumque manasse, atque ita, qui ab Syriâ & Aegypto fuerint remotissimi, eos quoque omnium ultimos ea accepisse, arbitrantur. Sed jam antè, cap. IX, demonstratum est, tam Germanos, quàm Gallos, primam nationum suarum originem deduxisse à Mercurio; ipsumque deum adpellasse ΤΗΕΥΤΗ, antiquissimâ inter mortales veri Dei, cæli terræque & cunctarum rerum conditoris, adpellatione.

Quum igitur eosdem jam inde ab ipso sui primordio coluerint deos Celtae, quos reliquæ gentes; Mercurioque, deorum maximo antiquissimoque, idem tribuerint nomen, quod & longissimè ab iis distiti, ignotique Aegyptii, & Arabes, & Græci, & Latini; quod partim supra, cap. IX, ostensum est, partim infra clariùs patebit: validissimum inde constituitur argumentum, omnes simul gentes ex unâ eademque Asiâ, post linguarum divisionem, in mortalium dispersione, omnium pariter deorum notitiam atque venerationem in suas quamque detulisse terras. Atque hæc unica ratio est, cur non modò in hoc nostro orbe, quem Europæ, Africae, Asiæque vocabulis distingvimus, sed etiam in extero, quem vulgò Americanum nunc vocant, omnes pariter gentes unos eosdemque deos, unis eisdem ritibus, nisi quòd in levioribus quibusdam rebus paululum variatis, perpetuò coluerint; eandemque de iis singulæ habuerint opinionem; donec magna pars ad veram unius, veri, æternique Dei, rerum omnium auctoris, notitiam venerationemque perducta sit. Gentem aliquam sine deorum cognitione cultuque fuisse, nullum idoneum certumque me legisse auctorem memini. Apud Strabonem equidem, lib. III, de gente quâdam Hispanicâ hæc leguntur verba: *Ἐνίοι δὲ οὖν Καλλιπιδὸς ἀθεῖς Φασὶ* id est: *Quidam Callaicos nihil de diis sentire perhibent.* Verùm hi fortè unum coluerunt deum, sine rituum numerositate, sine nomine; ut illi, de quibus hæc continuo subjicit idem Strabo: *Τὰς δὲ Κελτικῆς Φασὶ, ἢ οὖν περὶ βορρῆος τῶν ὁρίων αὐτῶν, αἰωνίμῳ ἐνὶ θεῷ τῶν Κελτικῶν νύκτωρ πρὸς τὸ πλῆθος πενοῖσι τι χορεύειν, ἢ παννυχίαν.* hoc est: *Celtiberos autem, & qui versus septentriones eorum sunt finitimi, innominatum quemdam deum noctu in plenilunio, ante portas, cum totis familiis choreas ducendo, totamque noctem festam agendo, venerari ajunt.* Eadem haud dubiè de causâ Lucanus, lib. I, ludæos non modò sine nomine, sed incertum omnino deum colere arguit, his verbis:

verbis: — *Dedita sacris Incerti Iudæa dei.* Prifcos quoque Pelafgos sine nominibus coluiffè deos, auctor est Herodotus lib. 11. Idem Strabo, lib. xvii, ita fcribit de Aethiopibus: τῶν δὲ πρὸς τῇ Δαχτυλωνίᾳ Ἰνδῶν καὶ ἄλλοι νομίζονται εἶναι ἕως γὰρ τὸ ἥλιον φατὶν ἐχθρεύειν, καὶ κακῶς λέγειν. id est: *Ex iis, qui ad torridam plagam incolunt; nonnulli sine deorum veneratione creduntur esse; solemque odiffe, ac deserari.* quod & Diodorus tradit lib. 1. Verùm, quia isti solem execrabantur, ut calore nimio infestum, quem plerique alii supremum deorum existimabant, ideò planè athei credebantur: quum interim alia potuerint coluiffè numina. Mela item, lib. 1, cap. viii, in Africa descriptione, ita refert: *Augile manes tantum deos putant. per eos dejerant; eos, ut oracula, consulunt; precatique, quæ voluerunt, ubi tumulis incubuere, pro*
 10 *responsis ferunt somnia.* At hi hoc ipsum è primâ siderum reliquorumque numinum veneratione habuerunt. Certè nulla gens umquàm ne posterioribus quidem hiscè sæculis reperta est, quin deorum aliquam habuerit notitiam ac venerationem, licet nonnullæ admodum exiguam. Proinde veriffimum est Maximi Tyrii testimonium, quod, dissertatione xxxviii, hac de re ita profert: *πᾶσι ἔδει ἡρώων, ἢ βαρβαρικῶν, ἢ Ἑλληνικῶν, ἢ θαλάσσιον, ἢ ἠπείρωτον, ἢ νομαδικῶν, ἢ ἀστυπολιῶν, ἀνεχέσθαι τὸ μὴ κατὰ σέβαστα ἅπαντα τὰ θεῶν ἡμῶν.* hoc est: *Verum nullum est genus hominum, neque barbarum, neque Græcum, siue in mari, siue in continente vivat, siue sine sede vagetur, siue urbem incolat, quod non aliqua cultus deorum signa erigat.* Cui adfentitur Seneca, epist. cxvii: *Nulla gens usquàm est adeò extra leges moresque projecta, ut non aliquos deos credat.* Haftenus igitur de diis; quorum notitiam, cultumque Germanos
 20 jam inde à primordio gentis habuiffè, satis constat. Quos habuerint, & ex quâ origine, item quibus nominibus, posterius dicetur.

De sacerdotibus etiam nunc pauca quædam expediuntur. Cæsar, ut antè relatum, sacerdotibus fuisse Germanis, qui rebus divinis præfent, quique sacrificia curaviffent, omnino negat. nihilo minùs tamen deos habuiffè eos Solem, Lunam, & Vulcanum, ultro fateatur. Quis umquàm populus, quæ gens, quæ natio deos habuit sine cultu, aut deorum cultum sine sacerdotum administratione? Certè nulla. Ergo hoc jam Cæsar de Germanis opidò quàm falsum, quod ille, ut multa in commentariis suis alia, antequàm satis comperit habuit, nimis negligenter perscripsit. Nihil eos, neque domi, neque militiæ, sine sacerdote gessiffè, ex aliis compluribus infra ostendam auctoribus.

30 Deorum igitur cultum, cultusque procuratores sacerdotibus quum non minùs Germani quàm contermina, omnibusque morum partibus similis eis alia Celtarum pars Galli, habuerint; tutò jam ea, quæ Cæsar de Gallorum diis ac sacerdotibus tradit, ego ad Germanorum meorum theologiam & religiones accommodabo; si antè de origine earum pauca quædam dixerò.

CAP. XXIII.

De origine sacerdotii.

40 **A**Ntequam de religione ac deorum cultu dicatur, de origine sacerdotum, qui ea docuerunt, procuraruntque, sermo expediendus erit. Sacerdotum igitur munus atque dignitatem non magis ego in Germaniâ primùm inter Germanos existiffè arbitror, quàm ipsum deorum cultum. Nam, quum deorum sacra primi Celtæ, quorum pars maxima Germani, ex Asiâ secum in Celticam attulerint; sacerdotibus quoque, sacrorum procuratores, diviniæque voluntatis interpreteis, unâ inde adduxiffè certum est. In Asiâ autem sacerdotium jam inde ab ipsius mundi primordio originem accepiffè, cum maximè est credibile. quidpe, licet legem scriptam primi mortales ante aquarum eluvionem non habuerint; tamen haud dubiè Deus, rerum omnium conditor, ΑΔΑΜΟ, omnium mortalium primo, modum sese venerandi colendique, ac rationem vivendi, ceu leges ac statuta quædam, voce tenus tradidit. Vnde enim Abelus, secundus mox
 50 *Adami filius, gratum Deo facere didicerat sacrificium, nisi patre magistro? unde Noachus ante aquarum inundationem τὸ δικαισώμενος fuit κήρυξ, id est, justitia ac pietatis præco?* (quod divus ait Petrus, in epist. 11, cap. 11, ver. v.) unde, simul ac egressus est arcam, Deo, servatori suo, sacra facere meminuit, nisi traditionibus majorum monentibus, vel ipso jubente Deo? Nullam umquàm placuiffè Deo ἐγγελοθρησκείας, gratamve fuisse, testis est sacra scriptura passim: ut in epistolâ Pauli ad Colossensens, cap. 11, ver. xxi; Deuterom. cap. xii, ver. viii; Matth. cap. xii, ver. ix. Quin divus Paulus, in epistolâ ad Hebræos, cap. xi, ver. 14, Abelum per fidem sacrificasse, discretè tradit. unde sequitur, ex Dei id eum feciffè mandato. peccatum quidpe est, quidquid fit sine fide, teste eodem apostolo, ad Romanos cap. xiv, v. xxiii.

O

fides